

02.1.

SOCIALE ZEKERHEID

REFLECTIES VANUIT DE WERKING VAN HET STEUNPUNT

STEUNPUNT TOT BESTRIJDING VAN ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING

De preambule van het samenwerkingsakkoord laat geen misverstand bestaan over de maatschappelijke waarde van de sociale zekerheid en specifiek haar bijdrage tot de armoedebestrijding: “Overwegende dat de sociale zekerheid prioritair is voor het behoud van de sociale samenhang en voor het voorkomen van bestaansonzekerheid, armoede en sociale ongelijkheid en voor de menselijke emancipatie;...”

Cijfers tonen het onomstotelijk aan: bij het uitblijven van alle sociale transfers - dus ook geen pensioenen - stijgt het armoederisico van 15% naar 41% van de bevolking. Dit gegeven illustreert ook dat de sociale zekerheid een eerste en doeltreffende bescherming biedt of dam opwerpt tegen sommige risico's (werkloosheid, ziekte, enzovoort) die tot armoede kunnen leiden.

Voor de deelnemers aan het overleg van het Steunpunt is een sterke sociale zekerheid dan ook fundamenteel. Indien men dit laatste wil waarborgen, dient volgens hen het sociale zekerheidsbeleid oog te hebben voor de volgende elementen:

- een universele bescherming;
- een structurele en solide financiering;
- het garanderen van het rechtskarakter.

In wat volgt, wordt dieper ingegaan op deze drie elementen.

1) “Een sociale zekerheid die selectief is afgestemd op de armsten is gevaarlijk, want de belangstelling van andere bevolkingsgroepen zal dan afnemen en ze zullen geneigd zijn om privé-verzekeringen aan te gaan. Op die manier zal een logica van bijstand de logica van sociale verzekering en herverdeling,

zoals ze gegroeid is uit de strijd van de arbeiders voor de sociale zekerheid, vervangen¹.”

Met andere woorden, een toenemend aantal gerichte maatregelen binnen de sociale zekerheid verzwakt dit systeem omdat die maatregelen minder legitimiteit genieten bij arme personen en bij de gehele bevolking. Ze brengen dus het principe van een solidaire verzekering in gevaar, fundament van het sociale zekerheidstelsel.

Toch stellen we vast dat onze sociale zekerheid voortdurend schippert tussen de principes van universalisme en van selectiviteit. De universaliteit van de bescherming is vergezeld gegaan van een toegenomen selectiviteit ten voordele van de meest kwetsbaren.

Kijken we naar de gezondheidszorg. De hervorming van de toegang tot de ziekteverzekering in 1998 betekent zonder twijfel een grote stap vooruit, in de richting van een veralgemening van de sociale dekking. De kost van de gezondheidszorg indachtig, stapelt het aantal selectieve maatregelen dat sociaal-economisch kwetsbare groepen financiële toegankelijkheid wil garanderen, zich echter op.

Behalve dat selectieve maatregelen de sociale zekerheid in haar fundament zelf verzwakken, vertonen ze ook bepaalde nadelen op het vlak van bereik en doeltreffendheid.

Zo hebben ze als pervers effect, zeker wanneer ze gericht zijn op bepaalde categorieën personen, dat ze de rechthebbenden opsluiten in situaties van sociale uitsluiting. Gelukkig neigt men steeds meer naar een geleidelijke afbouw van voordelen, waardoor het laatstgenoemde effect quasi tenietgedaan kan worden. In het kinderbijslagstelsel bijvoorbeeld, heeft men, ter bestrijding van de werkloosheidsvallen, vrij recent een maatregel ingevoerd die voor een bepaalde periode de verhoogde kinderbijslag aan werklozen laat doorlopen eens ze weer aan het werk zijn.

Specifieke maatregelen leiden soms tot een ongelijke behandeling van mensen die met dezelfde moeilijkheden worden geconfronteerd. Zo kan een werkloze genieten van een bepaalde maatregel of toeslag, terwijl een werknemer met een laag loon daar geen recht op heeft.

Deelnemers aan het overleg wijzen vaak ook op het stigmatiserende karakter van deze maatregelen, op het feit dat ze levenskeuzes niet respecteren (onder andere het in rekening brengen van het samenwonen) en op de moeilijkheden die ze stellen voor het recht op de bescherming van het privé-leven.

Tot slot zorgt de veelheid aan maatregelen voor een grotere complexiteit van het systeem, voor een permanent risico op foutieve beoordelingen en een verlies van rechten, alsook voor een belangrijke administratieve last.

---

1 VPAVA – Vereniging Partners van het Algemeen Verslag over de Armoede (1996). “Bijdrage van de Verenigingen Partners inzake de modernisering van de sociale zekerheid”, *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, nr.3, p. 510.

Tegenover deze vaststellingen pleiten de deelnemers aan het overleg voor het behoud en de versterking van een maximale solidariteit, in de zin van gewaarborgde fundamentele rechten voor elkeen. Ze zijn daarnaast voorstander van de beperking van de creatie van residuaire en selectieve rechten. En ze benadrukken dat selectieve rechten die het inkomen als maatstaf hanteren, wenselijker zijn dan diegene die gericht zijn op een welomschreven categorie personen.

2) De slagkracht van de sociale zekerheid hangt uiteraard ook af van de middelen die naar het stelsel vloeien.

Op dit vlak merken we een evolutie op naar een structurele of gerichte verlaging van de werkgeversbijdragen, steunend op het argument van een te hoge loonkost. Werknemersbijdragen worden op hun beurt verlaagd of afgeschaft voor degenen met een laag loon, met het doel hun netto-inkomen te verhogen. Om de financiële houdbaarheid van het systeem te garanderen, doet men meer en meer een beroep op alternatieve financieringsbronnen, namelijk op belastingontvangsten.

Vanuit die optiek valt het pleidooi te begrijpen voor een bijdrage van inkomens uit vermogen en uit kapitaal: “de bijdrage van alle types inkomen (onroerend inkomen, vermogensbelasting, bijdragen op de toegevoegde waarde van de bedrijven - met uitsluiting van de loonmassa- energiebelasting...) om een stabiele financiering van een geïntegreerd en veralgemeend systeem van sociale bescherming te waarborgen dat paritair wordt beheerd².”

De trend naar een algemene vermindering van de sociale bijdragen verontrust evenwel de deelnemers aan het overleg. Betekent dit niet dat men het systeem afbouwt ten voordele van het scheppen van nieuwe banen waarmee armoede en ongelijkheid misschien ook niet efficiënt bestreden kunnen worden, vragen deelnemers aan het overleg zich af.

3) De deelnemers aan het overleg betreuren sterk de tendens naar individuele responsabilisering, die zich hoofdzakelijk voordoet bij de werkloosheid, en de verhoging van de voorwaardelijkheid van het recht op tegemoetkomingen.

In het werkloosheidsstelsel vervult voor heel wat actoren het ‘plan ter activering van het zoekgedrag van werklozen’ een voorbeeldrol van de wijze waarop de overheid haar verantwoordelijkheid in het domein van de tewerkstelling verhoudt. Uitgangsprincipe lijkt te zijn dat werklozen te weinig inspanningen leveren om werk te zoeken en zelf het bewijs van het tegendeel dienen te leveren. Dit impliceert ook dat men werkloosheidsuitkeringen minder als een recht ziet. De idee van individuele schuld van werklozen voor hun eigen toestand treedt hier duidelijk op de voorgrond.

---

2 VPAVA -Verenigingen Partners van het Algemeen Verslag over de Armoede. *Op.cit.*, p. 510.